İkinci Baskı Tarihi : 27. 7. 1967

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HINÇER

No. 64 KASIM 1954 YIL : 6; CİLT : 3

"Dertli ve Seyranî" Dolayısile :

Bir Tenkit Üzerine

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU
Muğla Lisesi Müdürü

Cevdet Canbulat meslekdaşımızın Cahit Öztelli'nin **"Dertli ve Seyranî"** adlı eseri hakkındaki yazısını (1) okurken, "Sanat güçse de tenkid de kolay değildir." sözünü hatırladım. Gördüm ki, sayın arkadaşımız bütün çabalamalarına rağmen, yanlış bulayım ve düzelteyim derken, hem yanılmış, hem de yanıltıcı yargılardan kendini kurtaramamış. Halbuki, yazışında ısrarla belirttiği "dikkat" i yeteri kadar gösterebilseydi, bu yanılmalara düşmiyecek, dolayısiyle "doğru" yu "yanlış" a çevirmek durumundan kurtulacaktı.

İlkin, makalenin -hangi sebebin tahrik ettiğini bilemiyoruz- ille yanlış bulmak ve eseri çürütmek gibi bir duygu ile yazıldığı seziliyor. Uzun tenkid yazısının bir tek yerinde olsun eserin başarılı tarafına dokunulmamış. Eser bu vasıftan mahrum bulunsaydı, kendisine hak verirdik. Kaldı ki, "Öztelli, araştırmalarında titizdir. Karşılaştırmalarını zengin bir malzemenin süzgecinden geçiriyor. Bu bakımdan yazılarının ve eserlerinin ilmî sıhhatine güvenilebilir." yargısını veren de başkası değildir.

Her ikisi de dostturlar, her ikisi de dostumdur. Ancak, gerçek sevgisi, dostlukların üstündedir. Bu bakımdan Canbulat, arkadaşının kitabında da olsa, bilimsel yanlışları bulup gösterirken kendisine birşey denemez. Yeter ki, hareket noktası ve dayandığı temel sağlam olsun. Arkadaşımızın makalesinde ise, inandırıcı ve güven verici delillere bağlanılmadığını görüyoruz.

Canbulat, öfkeli yazısının daha ilk paragrafında, bir bilgi yanlışına yer vermektedir : Cahit Öztelli'nin, "... eserleriyle folklorumuza bir canlılık, bir çalışma gücü" getirdiğini ifade ederek, -Öztelli'nin eserleri folklorla değil saz şairleriyle ilgili bulunduğuna göre- folklorla âşık edebiyatını birbirine karıştırmıştır. Halbuki, bir tartışma vesilesiyle yine bu sütunlarda çıkan bir yazımızda da belirttiğimiz gibi, folklorla âşık edebiyatının konuları, kadroları ve mahiyetleri arasında fark vardır. Arkadaşımızın uzun bir paragraf boyunca hep folklordan ve folklor araştırmalarından bahsederek saz şairlerine ait metinlerin toplanmasını da folklorun çerçevesi içine sokması, bu alanda vazıh ve kesin bir sonuca ulaşmadığı intibaını uyandırmaktadır. Bir defa daha işaret edelim ki, ferdî mahiyetteki her mahsul, folklorun kadrosu dışındadır; aynı sebep, saz şairlerini folklorun ve halk edebiyatının değil, âşık edebiyatının inceleme konusu alanına sokmaktadır.

Tenkidci, Öztelli'nin kitabında "en önemli" yanlış olarak "uydurma, değiştirme ve katma"

lar buluyor. Eğer böyle birşey varsa şüphesiz, yerden göğe kadar haklıdır. Fakat, biraz aşağıda misalleriyle göstereceğimiz gibi, bu iddia gerçek olmaktan uzaktır : Kendince doğru bulmadığı metinlerin asıllarını vermeye çalışırken, iddiasını unutmuşcasına, çelişmeye düşüp kelimeler "uyduruyor", "değiştirme ve katma" lar yapıyor; işin en kötüsü, "doğru" yu "yanlış" a çeviriyor! Bunları aşağıda sıralıyoruz :

1. Sayın tenkidciye göre,

Hûn u giryem cûlar içre karışmaz

mısraının (Dertli Ve Seyranî, S. 44, No. 19) doğrusu şudur :

Hûn-u giryem cûlar içre karışmaz

Çünkü, ilk şekilde "vezin kırılmış (?), durak yeri bozulmuş" tur! Halbuki, ne "vezin kırılmış", ne de "durak yeri bozulmuş" tur. Zira, manzume hece vezni ile yazılmıştır, bir koşmadır, 11 heceli ve 4-4-3 duraklıdır. Manzumede hece sayısı 11 olduğuna göre, sayın tenkidcinin vezin sakatlığını nereden çıkardığını bilemiyoruz. Durak yerinin değişmesi ise, varit değildir. Öyle anlaşılıyor ki, arkadaşımız, saz şairlerinin manzumelerinde durakların mutlaka 6-5 olması inancındadır. Bu, temelsiz ve bilimsel dayanağı olmıyan bir düşüncedir. Âşık edebiyatı mahsullerinin çoğu 6-5 duraklı olmakla beraber, hepsinin aynı durakla yazılması zarureti yoktur; ortaya böyle bir kuralla çıkan da görülmemiştir. Tam tersine, "Halk vezinlerinde durguların değişmesi umumî bir kaidedir ve iyi ki böyledir. Çünkü bu sayede ahengin zenginliği elde ediliyor." (**İsmail Habip Sevük, Edebiyat Bilgileri, S. 205**). Aynı konuda, halk şiiri üzerinde etraflı incelemeleri bulunan rahmetli Rıza Nur da şöyle demektedir : "Sezür (durgu) değiştirmek, monotonluğu gidermek için müessir bir vasıtadır, ve Türk orijinal şiirinin en mühim bir esasıdır." **Türk Bilik Revüsü, No. 7, Şubat 1937, S. 27-1628).**

Ortada bu gerçekler varken, veznin "kırık" lığından (?) bahsetmek, durakları "bozuk" göstermek, tenkidcinin, kanaatlerini kontrolden geçirmediğini açığa vurmuyor mu?

Sonra, işin en garip tarafı, orijinal metin diye verilen mısraın da 11 heceli ve 4-4-3 duraklı olmasıdır! O halde bu mısrada da vezin "kırık", "durak yeri bozulmuş" tur! Arkadaşımız biraz dikkat etselerdi, 19 numaralı koşmanın -birinci kıtasının 4., üçüncü kıtasının 2. ve 3. mısraları hariç- 4-4-3 duraklı olduğunu görecek ve aykırı mütalâada bulunmıyacaklardı.

Gelelim meselenin öteki yanına : Neden,

Hûn-ı dîdem deryâlara karışmaz

yanlıştır da,

Hûn-u giryem cûlar içre karışmaz

doğrudur? Bu konuda inandırıcı deliller verilmesi gerekirdi. Yazıda böyle birşeye rastlamıyoruz. Sadece makalenin bir yerinde "Dertli" nin en eski ve belki de en güvenilir" divanının kendisinde olduğunu söylüyor ki, bu, bir anlam ifade etmez. Bir defa, divanın "en eski" olduğu nereden belli? Sonra, "en eski", her zaman "en güvenilir" demek değildir. Bilim dünyasında yüzlerce örneğini görüyoruz. Cahil bir müstensih elinde metnin ne hale geldiğini arkadaşımız da çok iyi bilir. Mevcut divanın "en eski" ve "en güvenilir" olduğunu ispat etseydi, söylediklerine inanmak zorunda idik. Ortada böyle bir şey bulunmadığına göre, sözleri kavl-i mücerrette kalıyor.

Buna karşılık, eğer doğru diye gösterdiği metinleri oradan almışsa, diyeceğiz ki, elindeki divan asla "en güvenilir", hattâ "güvenilir" olmaktan uzaktır. Zira, gerek burada, gerekse diğer maddelerde açıklandığı ve ispat edildiği gibi, verilen metinler yanlışlarla doludur, tatmin edici değildir.

Nihayet, Cahit Öztelli'deki metnin daha doğru olduğunu belirtelim. Çankırı'lı Ahmet Talât (Onay) (Âşık Dertli, Hayatı, Divanı; S. 86) ve Fuat Köprülü (Türk Saz Şairleri, III, S. 674)' de mısra, Cahit Öztelli'nin kaydettiği şekildedir.

Kendilerine bir yeni metin verelim : Haşim Nezihi Okay'ın son çıkan **"Âşık Dertli Divanı"** nda geçen mısra ve onun içinde bulunduğu beyit şöyledir. (S. 48 - 49, No. 44) :

Aşk atına binmiş olsam yarışmaz
Gözüm yaşı deryalara karışmaz

Buna ne diyeceğiz? Uydurma mı? Kasdî bir müdahale yapılmamışsa, cönkte böyle yazıldığı, yahut ağızdan böyle tesbit edildiği için, erbabı buna varyant der. Bu takdirde, "uydurma", "değiştirme" ve "katma" sözleri yeniden yerini bulmamış demektir.